

3. Ս. - Կրնայի՞ր հայ ընթերցողին ըսել թե՛ ո՞վ էր դուք և ի՞նչպիսի կ'ըլլայ որ քիկուր կը կանգնիք, Ղարաբաղի հարցով, հայկական դիրքին, երբ ամբողջ պաշտօնական Խ. Միտիբերը դէմ է Ղարաբաղի ինչ կվերաբերի հայ ժողովուրդի ինքնորոշման պահանջներուն և զօրավիզ՝ ազերի ապօրինութեանց:

Ա. Մ. - Ես լրագրող եմ: Մոսկուայի համալսարանին ժուրնալիզմի ժիւղը ատարած 1982 թուին: Համալսարանէն շրջանաւարտ ըլլալէ ետք զաշտօնի կանգնուեցայ «Լիսեւսուսումնայն գազետա» քերթին, ուր

էր, որովհետեւ ներկայիս Ղարաբաղ շահ վստահաւոր տեղ մըն է: Մեզի կ'ընկերանար նաեւ մեր քերթն յաղթանակած զաշտօնայ մը, որուն գլխաւոր զարմանալիքն էր զի ըլլար հսկել իմ աղաւաղութեանս վերայ:

Երջագայութեան ընթացքին հաստատեցի, փաստացիօրէն, սովետական բանակին կողմէ ի գործ դրուած բռնութիւնները տեղացի հայ ազգաբնակչութեան դէմ: Սեփականութեան դէպքի Մարտունի երկարող ժամօրն վրայ յամախ, մեր ինքնաշարժ քիւրախ կը հանդիսանար անտան մեզի

մեզի՞ր լուսարձակու համար շուտակա՞ն ինչպէս նաեւ միջազգային հանրային կարծիքը Կեդրոնական կառավարութեան կողմէ ճշգրտող ապառնեղեկատուութեան արշաւին դէմ:

Ա. Մ. - Երկու ձեռով կատարեցի իմ զարմանալիքս, յանուն ճշմարտութեան, նախ Միւնիխի Ազատութեան ճայնասփիւռն համար ռադիո-հաղորդագրութիւն մը զարմանեցի, Ղարաբաղ գտնուած միջոցիս, յետոյ աւելի համադարձակ եւ մանրամասն յայտագիր մը զարմանեցի (նոյն ռադիոկայանին համար) որ ճայնասփոփ-

տուութիւն չստացան, միայն Չերնիշենկոն որդէս երեսփոխան, կրցաւ մտիք գործել Սեփականիկեր: Երբ զարմանալիքս ինքնուրուայն վերադարձաւ Մոսկուա, մեր առաջին գործը եղաւ հիմնել Ղարաբաղի զաշտօնաւորութեան կոմիտէ մը:

3. Ս. - Ուրեմն այդ ուղեւորութիւնը «ձեռնուրայն» ըլլալով հանդերձ, պատուիրակութեան անդամները իրազեկ դարձան Ղարաբաղի կացութեան:

Ա. Մ. - Լաւագոյնս: Ղարաբաղի զաշտօնաւորութեան կոմիտէի անդամները, ընդհանրապէս գործընդեր կ'ընէին մտաւորականները,

ՀԱՐՑԱԶԵՐՈՅՑ Ռուսաստանի «Ղարաբաղի զաշտօնաւորութեան կոմիտէ»-ի անդամ Անդրէյ ՄԱԼԿԻՆԻ հետ

Մոսկուայի զաշտօնաւորութեան զաշտօնի «Սոսիցա» ամսագրի գլխավոր խմբագիր, «Ղարաբաղի համար ռուս մշակութեան կոմիտէ»-ի անդամ, հրատարակախոս Անդրէյ ՄԱԼԿԻՆԸ վերջերս այցելել էր Ժնեւ, ուր նրան հանդիպեց մեր սեփական թղթակից Հակոբ Սարգսյանը:

Ժամօրացայ Ղարաբաղի երեսփոխան Զօրի Բալայանին: Վերջինը, «Լիսեւսուսումնայն գազետայի» քրթակիցն էր Երևան, իսկ ես՝ մաս կը կազմէի Մոսկուայի անմահականին: Ծանօթութիւններու շնորհիւ Ղարաբաղի հարցին միջոց մտնեցի հետեւեւեմ: 1989 նոյնմբեր 28-ին, Խ. Միտիբերն խորհրդարանը որոշում առաւ, որ երկու ամիս-տն մեր օրէնդրութիւն մը փոփոխուի Ղարաբաղի գոյակիմակի մասին: Ոչ միայն երկու ամիս, այլ երկու տարի անցաւ այդ քուականէն: Բայց սակայն ոչ մէկ անարեւելայական փայլ առնուած է այդ ուղեւորութեամբ: Երկայիս Կեդրոնական իշխանութիւնները ցեղասպանական արարներով կը ձգձիկ զաշտօնային հայկական ներկայութիւնը ի նոյնպէս աղբիւրանակալին: Մտնում սկսած են մնչել հայ ազգաբնակչութեան ամենէն տարեկան ղեկավարական ազատութիւնները, միւս կողմէ փառաբերելով աղբիւրանակալն ամէն նախաձեռնութիւն: Աղբիւրանակալներուն համար կը կառուցուին մտ տուններ, մտ շէնքեր, ամբողջ քաղաքներ: Աղբիւրանակալ, Կեդրոնական կառավարութեան դրոշմով, կը մերժեն ընտրութիւններ կազմակերպել, սղասելով, որ տեղափոխութիւններով աղբիւրանակալ մեծամասնութիւն ղառնան: Երբ երբեք ներկայիս Ղարաբաղի մէջ օրինաւոր ընտրութիւններ կազմակերպուին, միայն հայ ներկայացուցիչներ յաղթական դուրս կուգան: Նոյնիսկ, աղբիւրանակալ փոփոխուողներ հայ քեկնածուին ի նոյնպէս զիսի փոփոխուին:

արձակուած կրակոցին: Կացութիւնը չափազանց բարդ է: Ծամօրն երկայնքին ղեկէ է անցնել գոցիներէ, որոնք կամ հայկական, կամ ալ աղբիւրանակալն սիրաղբիւրանակալն օղային գիծը: Ըստ արձանահաստ տեղեկութեանց, օղանաւային երբեւեկի այս ժամանակաւոր խախտումը նոյնպէս ունի արգիւելու Ղարաբաղի երեսփոխաններ՝ Զօրի Բալայանին եւ Գրիգորեանին մեկնումը Գերագոյն խորհուրդի ժողովին մասնակցելու: Աղբիւրանակալ գործը շնորհաւորութեամբ, երբ հարցը կը վերաբերի անուղղակիօրէն արգելաւելու անընդհատ անող օղային քիւրի զաշտօնային: Անոնք օ-

ցաւ 4 յաջողական ելոյթներով:

Այդ ճայնասփոփումներէն ետք բազմաքիւն նախկինը ստացայ, շահ մը հանրաղբիւրանակալներէն, ներառեալ Աղբիւրանակալ: Վերջինները, հասկնալիօրէն, կը քողոքին հայերու հանդէպ իմ կողմէ ցուցաբերուած կողմնակալութեան դէմ: Նախկինները ընդհանրապէս քիկուր կը կանգնին իմ տեսակետներուն եւ կը շնորհաւորեն զիս: Նեախփրակալն է հաստատել, թէ նախկիններուն մէջ կային Ղարաբաղ գտնուող զինուորայնութիւն ու ծնողներ, որոնք շահ մտաւոր ինչ իրենց զաւակներուն անօրալի անարեւելութեան:

«Աղբիւր» գործընդեր միութեան անդամ են, ղեկավարական հակուրով: Կոմիտէի իսկական անունն է Ղարաբաղի համար ռուս մշակութեան կոմիտէ:

3. Ս. - Ներկայիս, ճայ ժողովուրդի մօտ հակակրակալն այլք մը տեսողութեամբ է հանդէպ կեդրոնական կառավարութեան: Նկատի առնելով որ պարզ ժողովուրդը չի կրնար զանազանել Կեդրոնը՝ Ռուսաստանէն, հակակրակալն սլաքը կ'ուղղուի դէպքերէն Կեդրոնը: Աղբիւրանակալները ինչպէ՞ս կարելի է վերահաստատել անցեալի քարեկանութիւնը:

Ա. Մ. - Չեն կարծեր որ հարցը այնքան սուր ընդեր ունի: Պէտք է շեշտել թէ Ղարաբաղի հայ ազգաբնակչութիւնը շահ լաւ կը խօսի մեր լեզուն եւ իրացուցած է մեր մշակոյթը: Ղարաբաղցիները անփակեալիօրէն կարողուած են ռուս ժողովուրդին, հայրենական զաշտօնային կողմէ իրենց ռուս եղբայրներու կողմէ: Ղարաբաղցի մեծ սխալագործութիւններ կատարած են զաշտօնային ընթացքին եւ արձանի է յիշատակել, թէ 21 հոգի Մովսէս Միտիբերն հերոսի կողմէ ստացած են, համեմատական մեծ փոփոխութիւն ազգաբնակչութիւն ունեցող տարածութեան մը մէջ:

3. Ս. - Կը տեսնե՞ք թէ մեք որքան ծիւղ քափած ենք որպէսզի Ղարաբաղը Աղբիւրանակալն պատկանի...

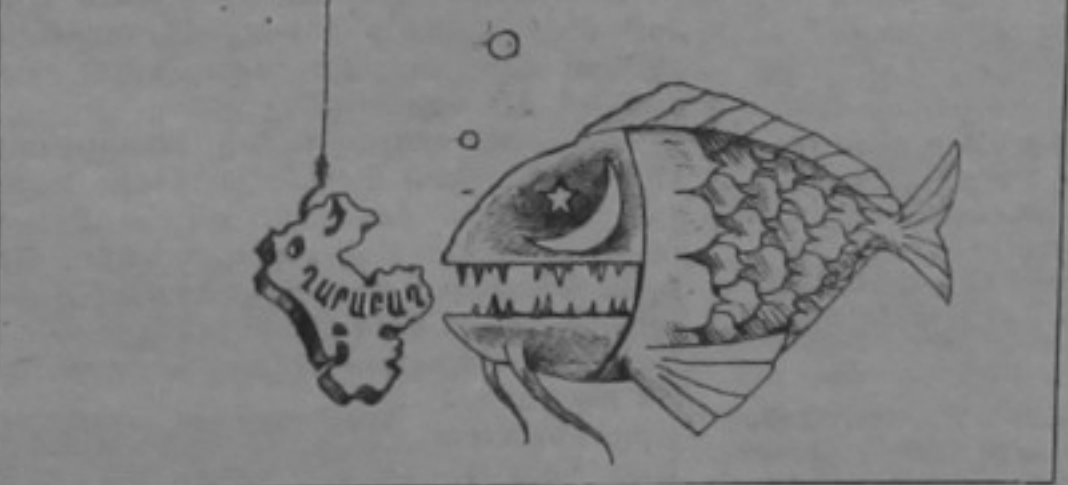
Ա. Մ. - Սեկլա անշուշտ Լեւինի մէկ չնաշխարհիկ կարգադրութիւնն էր: Ո՞վ գիտէ, քերթս այդ զաղափարը յոյցաւ այս սրճարանին, Լանդովի (ժընեւ) մէջ: Ետք ցաւալի երեւոյթ է մեզի համար, որ զարաբաղցի մեր մանուկը ռուս զինուորը զիսի նոյնպէս ընկնողին, ընտանեկան, անարդարին եւ ոճրագործին են: Ասիկա ծանրակշիռ զաշտօնային մըն է մեզի համար: Մասնաւորապէս որ աղբիւրանակալ ամէն ծիւղ ի գործ կը դնեն որդէսօր Ռուսաստանի եւ Նայաստանի յարաբերութիւնները վատտարանան: Մեզի համար շահ դժուար եղաւ քաղաքային զարաբաղցիներուն, թէ ոչ թուր ռուսները անարդար եւ կողմնակալ են Ղարաբաղի հարցով:

3. Ս. - Կը խորհի՞ք, թէ մեր վարչութիւնը կրնայ նպատակ քարեկանութեան վերահաստատման:

Ա. Մ. - Վստահարար այո: Կ'ուզէի մեզի այս ուղեւորութեամբ եղելութիւն մը զաշտօնային Ղարաբաղի դէպքերէն: Ինչի ըսուեցաւ, թէ զարաբաղցի մարտիկները երբ յարձակում կը ծագեն, անողայնան նկատի կ'առնեն որ ոչ մէկ ռուս զինուորի վնաս հասնի: Այսպէս, երբ որոշում առնուած էր որ ռազմագիտականօրէն կարելուութիւն ներկայացնող կանոնը մը անողային փոփոխուի, մարտիկները դեմ յանդիման գտնուած էին շահ յուրը հարցի մը հետ կամուրջին զաշտօնաւորութիւնը, երկու կողմերով, կատարողներ երկու ռուս զինուորներու իսկողութեամբ: Դայ մարտիկները այնպիսի ծրագրութեամբ զայրեցուցած էին վերոյիշեալ կանոնը, որ ռուս զաշտօնային ողջ-առողջ դուրս եկած էին այդ գործողութեանէ: Ղարաբաղ գտնուած միջոցիս փոփոխուած կամուրջը ինչի ցոյց տուին:

3. Ս. - Ղարաբաղի հարցին լուծումը, իր այս վիճակով, անել կաշտօնային մտաւորութիւնը կ'ուզէ, որ նախկին օրինաւոր սահմանադրական իշխանութիւնը վերահաստատուի: Ձեր կարծիքով որքան մեծ է այդ ծրագրի իրագործելու հաստատականութիւնը:

Ա. Մ. - Այնքան անեմ որ Ղարաբաղը կը նկատուի աղբիւրանակալն հողամաս, գրեթէ անկարելի է վերահաստատել նախկին իշխանութիւնները: Աղբիւրանակալ վարչապետը եւ այլ զաշտօնաւորանակալներ կը ղրկեն, թէ մեր ընտրութիւններու կարելի է մեծարկել կարգ ու կանոնի վերահաստատման ետք, այսինքն աղբիւրանակալներէն ետք:

Ծաղրակարգ՝ Մուսիս ԲՈՂՈՍՅԱՆ

ղանաւակայանին քիւրիքի եւ լեզի սահմաններուն վրայ տուններ կառուցած էին կրճատելու համար օղանաւային վայրէջքի ուղին այսպէս աւելի կարճ վայրէջքի ուղին կրճատ ընդունիլ միմիայն փոփոխ «ԵԱԿ» օղանաւեր՝ զգալապէս նուազեցնելով ուղեւորներու քիւր:

Միմիայն Նայաստանի մէջ երկաշարժէն կործանած տուններու կառուցումը կը դանդաղի, շրջափակումի արդիւնք. Ղարաբաղի մէջ կառուցած տուններու քիւր անհասարակ շափերու կը հասնի:

3. Ս. - Աղբիւրանակալն ուրի՞շ կը ճարեն շինարարութեան այս վարկերը:

Ա. Մ. - Սովետական Միութեան Գերագոյն խորհուրդը 600 միլիոն ռուբլի յատկացում մը կատարեց Ղարաբաղի բարգաւաճման համար: Գումարը Աղբիւրանակալն օրինակ իրաւաստութեան տակ դրուած է: Այս կարգադրութիւնը Աղբիւրանակալն իրաւունք տուած է վարկը օգտագործելու ըստ իր նախասիրութեանց եւ, ներկայիս, աղբիւրանակալ կը կառուցեն ընկալութեան տուններ, զիւղակալն զորոցներ եւ նոյնիսկ յատկացումներ կը կատարեն զիւրացնելու եւ փառաբերելու համար վերջիններուն տեղափոխութիւնը դէպքի Ղարաբաղ, իբրեւ զըլիաւոր մշակակալն Ղարաբաղի ժողովուրդին քուակալն անարեւելութիւնը վերահաստատելու ի նոյնպէս աղբիւրանակալներուն:

3. Ս. - Որքան գործնական միջոցի դի-

րով, կը գտնուին Սեփականիկեր, ուր ոչ մէկ աղբիւրանակալ կ'արի, միմիայն մեծ քիւրով հայեր տղանուցան Սեփականիկերի մէջ քանակայիններու կողմէ, որովհետեւ վերջիններուն գլխաւոր առաջադրանքն էր մնչել, քանակել, շարժարել իսկապի ընկել ազգաբնակչութիւնը: Սեփականիկերէն 10 հազար հոգի կը հաշուէ 1987-ին ի վեր ձերբակալուողներու եւ ազատ արձակուողներու ընդհանուր քիւր, ու մանկ կարճ ժամանակով, ունեւ աւելի երկար, բայց այսօր մեծ քիւրով սեփականիկերցիներ ձերբակալուած են: Բանակը յամախ սանձարձակօրէն կրակած է յաղաղ ցուցարարներուն վրայ, միայն այս տարուան ընթացքին ներքին գործոց միլիցիաները 19 հայ սղանած են:

3. Ս. - Որքան են Ռուսաստանի մէջ Ղարաբաղի պաշտօնաւորութեան կոմիտէի անդամները:

Ա. Մ. - Նախ շարժումը ի նոյնպէս Ղարաբաղին: Երբ Սեղա Վերմիլային հետ Մոսկուա վերադարձանք, խնդրեցին մեզի ծանօթ քարեկան գործընդեր եւ մտաւորականներէն, որ անողայնան Ղարաբաղ այցելութեան մը զան: Զգացում ու մտաւոր մեր կողմէ տուած տեղեկութիւններէն անոնցմէ ինչպէս հոգի, ինքնապէս ժամօրորութեան մը համար Ղարաբաղ մեկնեցան: Սեղան ընկերակցեցաւ վերջիններուն: Անոնք օղանաւակայանէն դուրս ելլելու ար-